

Velilere Göre Proje Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitimi (İstanbul Örneği)*

Sena Ay¹, Emine Keskiner²

Öz

Ülkemizde din eğitimini örgün eğitim kapsamında veren kurumlardan biri imam hatip liseleridir. İmam hatip liseleri açıldıkları günden itibaren amaçları, müfredatı, öğrenci sayıları, toplum içindeki statüsü, mezunlarının mesleki yönelim ve istihdamları gibi konularda sık sık tartışma konusu olmuştur. Söz konusu tartışma konularına son yıllarda bu okullarda verilen din eğitiminin de dahil olduğu görülmektedir. İmam hatip liselerindeki din eğitiminin niteliğini araştırmak üzerine yapılan bu çalışmada, velilerin bu okullarda verilen din eğitimine dair görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, çocuğu Kartal, Kadıköy veya Üsküdar Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinden birinde öğrenim gören ve kendisi de herhangi bir imam hatip lisesinde öğretmenlik yapmış/yapmakta olan toplam 30 veli ile mülakat yapmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmış; elde edilen veriler betimsel yöntemle analiz edilmiştir. Katılımcılara çocuklarını neden imam hatip liselerine gönderdikleri, bu okullardan beklentilerinin neler olduğu ve bunların ne düzeyde karşılandığı, okullarda verilen din eğitiminin öğrencilerin hayatında ne derece etkili olduğu gibi sorular yöneltilmiştir. Çalışma sonucunda velilerin proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitimi ile ilgili görüşlerinin genel olarak olumlu olduğu tespit edilmişse de bu okullarda verilen din eğitiminin akademik eğitime göre ikinci planda kaldığı gibi görüşlerin de var olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

İmam Hatip Liseleri, Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri, Eğitim, Din Eğitimi, Veliler

Religious Education in Imam Hatip High Schools According to Parents (Istanbul Example)

Abstract

One of the institutions that provide religious education within the scope of formal education in our country is imam hatip high schools. Since the day they were opened, imam hatip high schools have often been the subject of discussion on issues such as their aims, curriculum, number of students, status in the society, professional

* Bu çalışma 2020 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan "Velilere Göre İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitimi (İstanbul Örneği)" adlı yüksek lisans tezinden oluşturulmuş olup, çalışmada yalnızca proje AİHL ile ilgili veriler kullanılmıştır.

¹ Sorumlu Yazar: Sena Ay, MEB, İHL Meslek Dersleri Öğretmeni, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-Posta: senaay1990@gmail.com ORCID: [0009-0008-1382-7863](https://orcid.org/0009-0008-1382-7863)

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, E-Posta: eminekeskiner@gmail.com ORCID: [0000-0003-1647-2857](https://orcid.org/0000-0003-1647-2857)

orientation and employment of their graduates. It is seen that the religious education given in these schools in recent years has been included in the discussion topics in question. In this study, which was conducted to investigate the quality of religious education in Imam hatip high schools, it was aimed to determine the views of parents on religious education given in these schools. The study was carried out by interviewing a total of 30 parents, whose children are studying in one of Kartal, Kadıköy or Üsküdar Project Anatolian Imam Hatip High Schools and who have taught/is teaching at any imam hatip high school. The participants were asked questions such as why they send their children to imam hatip high schools, what their expectations are from these schools and to what extent they are met, and how effective the religious education given in schools is in the lives of students. A semi-structured interview form was used in the study; The obtained data were analyzed by descriptive method. As a result of the study, it was determined that the opinions of the parents about the religious education given in the project Anatolian imam hatip high schools were generally positive, but there were opinions that the religious education given in these schools was secondary to the academic education.

Keywords

Imam Hatip High Schools, Project Anatolian Imam Hatip High Schools, Education, Religious Education, Parents

مشروع بحسب التربية الدينية لأولياء الأمور في مدارس الأناضول الثانوية للإمام الخطيب (مثال اسطنبول)

ملخص

إحدى المؤسسات التي تقدم التعليم الديني في نطاق التعليم الرسمي في بلدنا هي مدارس الإمام الخطيب الثانوية. منذ يوم افتتاحها ، كانت مدارس الإمام الخطيب الثانوية موضوع نقاش في كثير من الأحيان حول قضايا مثل أهدافها ، ومناهجها ، وعدد الطلاب ، والمكانة في المجتمع ، والتوجيه المهني وتوظيف خريجها. يُلاحظ أن التربية الدينية المقدمة في هذه المدارس في السنوات الأخيرة قد تم تضمينها في مواضيع المناقشة المعنية. في هذه الدراسة التي أجريت للتحقيق في جودة التعليم الديني في ثانوية الإمام خطيب ، هدفت إلى تحديد آراء أولياء الأمور حول التربية الدينية المقدمة في هذه المدارس. تم إجراء الدراسة من خلال مقابلة ما مجموعه 30 من الآباء الذين يدرس أطفالهم في إحدى مدارس كارتال أو كاديكوي أو أوسكودار بروجي أنادولو إمام خطيب الثانوية والذين قاموا بالتدريس / يقومون بالتدريس في أي مدرسة ثانوية للإمام خطيب. تم طرح أسئلة على المشاركين مثل لماذا يرسلون أطفالهم إلى ثانوية الإمام خطيب ، وما هي توقعاتهم من هذه المدارس وإلى أي مدى يتم تلبيتها ، ومدى فعالية التعليم الديني المقدم في المدارس في حياة الطلاب. تم استخدام نموذج مقابلة شبه منظم في الدراسة ؛ تم تحليل البيانات التي تم الحصول عليها بالطريقة الوصفية. نتيجة للدراسة ، على الرغم من أنه تم تحديد آراء أولياء الأمور حول التعليم الديني المقدم في مشروع مدارس الأناضول للإمام الخطيب الثانوية بشكل عام ، كانت هناك أيضاً آراء بأن التعليم الديني المقدم في هذه المدارس كان ثانوياً حتى التعليم الأكاديمي.

الكلمات المفتاحية

التربية، الثانوية للإمام الخطيب ، لتربية ، التربية الدينية ، أولياء الأمور ، مشروع مدارس الأناضول الثانوية للإمام الخطيب

Giriş

İmam hatip okulları ile ilgili gelişmeler, kuruluşundan günümüze kadar ülkemizde din eğitiminin tarihsel tecrübesine uygun olarak inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği açılan bu okullar, tek parti iktidarı döneminde öğrenci ilgisizliği gerekçe gösterilerek 1930'da resmen, 1932'de fiilen kapatılmıştır (Ünsür, 1995; 87). 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte, halkın din hizmetleri ile ilgili ihtiyaç ve talepleri göz önünde bulundurularak din eğitiminin lüzumunun yeniden gündeme gelmesi sonucu imam hatip okulları 1951'de yeniden açılmış (Parmaksızoğlu, 1966; 28) ve 1990'lara kadar nitelik ve nicelik yönünden önemli kazanımlar elde etmiştir. 1990'lı yıllarda imam hatip okulları elde ettiği bu kazanımlar

sebebiyle çeşitli kesimler tarafından yeniden tartışma konusu olmuştur. 1997’de başlayan ve 28 Şubat süreci olarak bilinen dönemde 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilerek bu okulların orta kısımlarının kapatılması ve üniversiteye girişte katsayı uygulaması getirilmesiyle, 1998-2003 yılları arası okul-öğrenci sayılarında ve okulların elde ettiği kazanımlarda belirgin bir gerileme meydana gelmiştir (Ünsür, 1995; 241). 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesiyle bu okullar için yeniden canlanma süreci başlamış, özellikle 2012 yılında imam hatip okullarının orta kısımlarının yeniden açılması, üniversiteye girişte katsayı uygulamasının kaldırılmasıyla bu okullara olan ilgi tekrar artmaya başlamıştır. Böylece okul-öğrenci sayılarında yeniden ciddi artışlar meydana gelmiştir. 2013 yılında imam hatip liseleri (İHL) Anadolu Lisesi haline getirilmiş, 2014 yılında ise öğrencilerin ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda kendilerini geliştirmelerine imkan tanınması amacıyla program çeşitliliği uygulamasına gidilmiş ve proje okul uygulaması hayata geçirilmiştir (Aşlamacı, 2017; 194-195). Bu bağlamda MEB Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nce 2016-2017 eğitim öğretim yılında Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulanan Anadolu İmam Hatip Liseleri (AİHL), Klasik/Çağdaş Sanatlar, Musiki ve Spor Programı Uygulanan AİHL, Hazırlık Sınıfı Uygulanan AİHL, Hafız Öğrencilerin Eğitim Gördüğü AİHL, Uluslararası AİHL açılmaya başlanmıştır. Haziran 2023 itibarıyla Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulayan AİHL sayısı 701, Dil Projesi Hazırlık Sınıfı Programı Uygulayan AİHL sayısı 62, Hafızların Eğitim gördüğü AİHL (Hafızlık Pekiştirme) sayısı 60, Güzel Sanatlar Musiki ve Spor Programı Uygulayan AİHL sayısı 31, Uluslararası AİHL sayısı 19’dur (https://dogm.meb.gov.tr/bilgisistemi/okul_listesi).

Proje AİHL’lerin diğer AİHL’lerden farklı birtakım özellikleri bulunmaktadır. Proje okullarında okul müdürlerine yardımcılarını ve öğretmenlerini seçme imkânı verilmesi, merkezi sınavla öğrenci alınması, bu okullarda öğretmenlerin ve yöneticilerin en fazla 8 yıl görev yapabilmesi, koordinatör öğretmen uygulaması, sınıf mevcutlarının 30 öğrenciden fazla olmaması, zorunlu olarak proje yürütme komisyonu bulunması, ulusal ve uluslararası proje ve eğitim programlarının uygulanması, STK ve üniversiteler ile protokol yapılabilmesi bu özelliklerdendir. Proje AİHL’lerde öğretmenlerin görevlendirmeleri Bakan tarafından onaylanmaktadır. Öğretmenlerde alan bilgisi, pedagojik formasyon alanlarında ve teknoloji kullanabilmede yetkin olma, özgün projelerde görev alabilme yeterliliğine sahip olma ve proje okullarının çalışma şartlarına uyum sağlayabilecek olma gibi şartlar aranmaktadır. Ayrıca proje okullarının fiziki şartlar bakımından da diğer okullardan daha iyi durumda olduğu söylenebilir (Zengin ve Karaman, 2020; 410-411; Ayrıca bkz. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Resmi Gazete 29818 (1 Eylül 2016), md. 5-16. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901-32.htm>).

Literatüre bakıldığında imam hatip okulları hakkında birçok çalışma bulunduğu görülmektedir. Araştırmalara göre imam hatip okullarının yeniden açıldığı 1951’den 2011’e kadar İHL’lerle ilgili 155 (Kaymakcan ve Aşlamacı, 2011; 71-101), 2011’den 2020’ye kadar 219 (Kaya, Bilgü ve Kuşakçı, 2020; 79-113) olmak üzere toplam 374 akademik çalışma yapılmıştır. 2020’den itibaren de imam hatip ortaokul ve liseleriyle ilgili akademik çalışmaların devam ettiği bilinmektedir. Bu çalışmalardan konumuzla ilgili olduğunu düşündüğümüz bazıları şunlardır:

Kuşçu (2016), “Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslâhiye Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde velilerin çocuklarını imam hatip lisesine gönderme nedenleri ve bu okullardan beklentileri ele alınmıştır. Alan araştırması olarak yapılan çalışmada velilerin bu

okulları çocuklarının daha iyi bir din eğitimi almaları ve ahlaklı olarak yetişmeleri için tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Altıntaş (2017), “Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Olan Proje İmam Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri- Nitel Bir Araştırma” adlı makalesinde proje imam hatip liselerindeki sorunlar ve çözüm önerilerine dair kapsamlı bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Sarı (2019), “İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde velilerin imam hatip liselerini tercih etme nedenleri, bu okullardan beklentileri ve beklentilerinin karşılama düzeyleri İstanbul ili Pendik ilçesi örneğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada öğrenci ve velilerin İHL’lerle ilgili memnuniyet durumlarında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zengin ve Karaman (2020), “Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri” adlı makalelerinde proje okullardaki program çeşitliliği, öğrencilerin bu okulları tercih nedenleri ve mesleki yönelimleri incelenmeye çalışılmıştır.

Tarhan (2021), “Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci, Öğretmen ve İdareci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde öğrenci, öğretmen ve idarecilerin Proje AİHL’ler hakkındaki değerlendirmelerini Elazığ Şehit Eyüp Oğuz Fen ve Sosyal Bilimler Proje İmam Hatip Lisesi örneğinde açıklamaya çalışmıştır. Çalışmada Proje AİHL ile ilgili görüşlerinin genel olarak olumlu olduğu ve bu okullardaki öğrencilerin akademik başarıyı temel amaç olarak gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya veliler dahil edilmemiştir.

Karaman (2021), “Yöneticilerine göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi” adlı makalesi ise nitel araştırma yöntemiyle proje okullarını idarecilerinin gözünden inceleyen bir çalışmadır. Çalışmada proje okul uygulamasının sürdürülebilir olduğuna, bu uygulama ile AİHL’lerin beklenen kalite ve niteliğe ulaştığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Literatürde velilerin proje AİHL’lerde verilen din eğitimi ile ilgili görüş ve düşüncelerini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile proje AİHL’lerde verilen din eğitimi ile ilgili, bu okulları tercih eden velilerin görüş, beklenti ve memnuniyet durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde alt amaçlar şunlardır:

- Velilerin proje AİHL’leri tercih etme nedenleri nelerdir?
- Velilerin proje AİHL’lerde verilen eğitim ve din eğitimi ile ilgili düşünceleri nelerdir?
- Velilere göre proje AİHL’lerde verilen din eğitimi öğrencilerin dini yaşantısına etki edebilmekte midir?
- Velilerin proje AİHL’lerden beklentileri ne ölçüde karşılanmaktadır? Varsa beklentilerinin karşılanmadığı hususlar nelerdir?
- Velilerin proje AİHL’lerde verilen eğitim ve din eğitiminden memnuniyet durumları nasıldır?
- Velilerin proje AİHL’lerde verilen din eğitiminden beklentileri nelerdir?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın Modeli

Çalışmamız nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılarak hazırlanmıştır. Durum çalışması desenlerinden bütüncül tek durum deseni tercih edilmiştir. Durum çalışması, bir olay veya olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesinde çalışan, olay ve gerçek yaşam arasındaki bağın kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birçok veri kaynağı ve kanıt bulunan durumlarda kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2019; 289). Bir durumun derinlemesine çalışılıp betimlenmesi olarak tanımlanan durum çalışmasında olaylar hakkında önemli ve zengin bakış açıları sağlanır. Bu çalışma yöntemi ile elde edilen sonuçlarla olayın neden o şekilde meydana geldiği ve yapılacak çalışmalarda nelere odaklanması gerektiği ortaya konulur (Subaşı ve Okumuş, 2017; 425). Çalışmada tercih edilen bütüncül tek durum deseni ise tek bir analiz birimi olan, aykırı ve kendine has durumların çalışıldığı, iyi formüle edilmiş bir teorinin test edilmesinde kullanılır (Subaşı ve Okumuş, 2017; 422). Bu doğrultuda çalışma proje AİHL'lerde verilen eğitim ve din eğitiminin beklentileri karşılayıp karşılamadığını konu edinmektedir.

Çalışma Grubu

İHL'lerin tercih edilmesinde velilerin etkin rol oynamaları (Özdemir ve Karateke, 2018; 22) ve velilerin görüş ve değerlendirmelerinin proje AİHL'deki eğitim ve din eğitiminin niteliğine dair yapılacak çalışmalar için önem arz ettiği düşüncesinden hareketle araştırmada çalışma grubu olarak veliler tercih edilmiştir.

Çalışma grubundaki katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışma grubunu çocukları İstanbul ili Kartal, Kadıköy veya Üsküdar Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinden birinde öğrenim gören 30 gönüllü veli oluşturmaktadır. Çalışma grubunun ölçütü katılımcıların çocuklarının bu üç proje AİHL'den birinde öğrenim görmesi ve katılımcıların kendilerinin de imam hatip liselerinde öğretmenlik yapmış/yapmakta olması şeklinde belirlenmiştir. Gizlilik ilkesi göz önünde bulundurularak verilerin analizinde kullanılmak üzere katılımcıların isimleri yerine "K1", "K2"... "K30" şeklinde kodlamalar kullanılmıştır. Kodlamalara katılımcıların cinsiyeti (K/E), eğitim durumu (L/YL/Dr.) ve branş grubu (Kültür Dersleri/Meslek Dersleri) bilgileri de eklenmiştir.

Çalışmaya katılan velilerin 17'si kadın, 13'ü erkektir. Katılımcıların 18'inin çocuğu kız, 12'sinin çocuğu erkektir. Yaş açısından 15 kişi 40-45 yaş arası, 10 kişi 46-50 yaş arası ve 5 kişi 50 yaş üzerindedir. Katılımcıların 2'si doktora, 10'u yüksek lisans ve 18'i lisans mezunudur. Görüşme yapılan velilerin tamamı öğretmen olup; 15'inin branş grubu kültür dersleri, 15'inin branş grubu meslek dersleridir.

Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplama aracı olarak katılımcılara vereceği yanıtlarda esnek davranabilme ve konunun gidişatına göre katılımcılara yeni sorular da sorulmasına imkanı sunan yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat soruları 2 uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. 3 İHL meslek dersleri öğretmeni ile soruları test etmek amaçlı mülakat yapılmış; sonrasında sorular revize edilerek son haline kavuşturulmuştur. Görüşme için tek tek her katılımcı ile yer ve zaman öncesinden belirlenmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara çalışma ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Her bir katılımcı ile yapılan görüşmeler yaklaşık 1 saat sürmüştür. Katılımcılar ses kaydı yapılmasını istemediğinden sorulara verilen yanıtlar mülakat esnasında yazıya aktarılmış;

sonrasında her bir mülakat word dosyasına aktarılmıştır. Görüşmeler çoğunlukla şahsen tanıdığımız meslektaşlarımızla yapıldığından ev ve okul ortamında gerçekleşmiştir.

2019 yılı Haziran / Ekim ayları içinde, çocuğu İstanbul Anadolu Yakası Kartal, Kadıköy ve Üsküdar ilçelerinde bulunan proje AİHL'lerden birinde öğrenim gören ve kendisi de herhangi bir imam hatip lisesinde öğretmen olan velilerle gerçekleştirilen bu çalışma, araştırmanın yapıldığı kişiler ve zaman ile sınırlıdır. Çalışmanın yapıldığı dönemde etik kurul izni gerekmediğinden alınmamıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, elde edilen verilerin belirlenen temalara göre özetlenip ve yorumlanması esasına dayanır. Bu yöntemde, katılımcıların görüşlerini dikkat çekici bir şekilde aktarabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilebilmektedir (Yıldırım, 2013; 80). Bu çalışmada da mülakat sorularına verilen yanıtların detaylı bir analize tabi tutulması sonucu benzer ve farklı veriler tespit edilerek temalar oluşturulmuş, benzer veriler aynı temalar altında toplanmıştır. Ana tema proje AİHL'lerdeki eğitim ve din eğitime yönelik bulgular olarak belirlenmiştir. Bu tema ile bağlantılı alt temalar ise şu şekildedir: Proje AİHL'lerin açılmasına yönelik bulgular, Proje AİHL'lerin tercih edilme nedenlerine yönelik bulgular, Proje AİHL'lerin öğrenci profiline yönelik bulgular, Proje AİHL'lerde verilen din eğitiminden memnuniyet durumuna yönelik bulgular. Elde edilen veriler katılımcıların yanıtlarından da alıntılar yapılarak belirlenen temalara göre açıklanmış ve yorumlanmıştır. Okuyucunun araştırma sürecine dahil edilmesi ve yapılan değerlendirmeleri kendi perspektifinden analiz edebilmesinin amaçlanması sebebiyle verilerin yorumlanmasında katılımcıların yanıtlarına sadık kalmaya özen gösterilmiştir. Ayrıca çalışmanın öğretmen olan velilerle gerçekleştirilmiş olmasının sağlıklı ve güvenilir verilere ulaşma konusunda yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizine ait ortaya çıkan bulgulara yer verilecektir.

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Açılmasına Yönelik Bulgular

Katılımcılara “İHL'lerin, AİHL ve Proje AİHL olarak çeşitlenmesini doğru buluyor musunuz? Neden?” sorusu yöneltilmek suretiyle AİHL ve Proje AİHL ayrımını nasıl buldukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Proje okullarının açılmasıyla ilgili olumlu kategoride görüşler ön plandadır. Bu kategoride görüş bildiren katılımcılar başarılı ve bilinçli öğrencilerin İHL'leri tercih edebilmesi, farklı müfredatların uygulanması, İlahiyat dışında eğitim almak isteyen öğrencilere alternatif sunması, öğrencilerin istedikleri mesleklere yönelebilmelerine imkan sağlaması gibi nedenlerle proje okullarını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Bu yöndeki yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Olabilir tabi ki. Yüksek puanlı öğrenciler de İHL'lere gelmiş oluyor. (K4, E, L, Kültür Dersleri)

Başarılı öğrencilerin de imam hatiplere ilgi göstermesi açısından olumlu buluyorum. (K7, K, L, Kültür Dersleri)

Doğru buluyorum. İyi öğrencilerin de İHL'leri isteyerek tercih etmeleri olumlu bence. (K11, E, L, Kültür Dersleri)

Akademik olarak nitelikli öğrencilerin Proje İHL'lerde eğitim görmesini gayet olumlu buluyorum. Çünkü hem din eğitimi ile beraber hem de diğer dallarda meslek sahibi olma konusunda daha başarılı olabilirler. (K18, E, YL, Meslek Dersleri)

Program çeşitliliği, öğrenci potansiyelinin mezziyetlerine göre okullarda yerini alması açısından faydalı olduğu kanaatindeyim. (K21, E, YL, Meslek Dersleri)

Proje İHL'lere gelen öğrenciler ve onların ailelerinin daha bilinçli olduğunu ve gelen neslin gerçek İHL'ye daha yakın olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda doğru buluyorum. (K1, K, L, Kültür Dersleri)

Evet olumlu bir gelişme bence. Üniversitede İlahiyat dışında başka bölümler düşünen öğrenciler İHL'leri çok tercih etmiyordu. Daha yoğun bir akademik eğitim alarak üniversiteye daha iyi hazırlanmak istiyor böyle öğrenciler. Projelerle öğrencilere bu imkan sunulmuş oldu. Fen lisesi müfredatında akademik eğitim alırken dini eğitim de alabilmeleri mümkün oldu. Bu da İmam Hatiplerin tercih edilme oranını artırdı. (K30, K, YL, Meslek Dersleri)

Proje okullarının açılmasıyla ilgili olumsuz kategoride değerlendirmeleri olan katılımcıların yanıtlarında ön plana çıkan görüşler; proje olmayan AİHL'lere daha az önem verilmesi ihtimali, AİHL'lerde kalite bozulmasına sebep olması ve bu çeşitliliğin iki okul türü arasında ayrıştırma sebebi olabileceğidir. Ayrıca, proje AİHL'lerde akademik eğitimin daha çok önemsenmesi, daha yoğun veriliyor olması ve öğrencilerin fen bilimleri derslerine önem vermesi beklentisinin meslek derslerine ilginin azalmasına sebep olduğu gibi nedenlerle bu okullarda verilen din eğitiminin geri planda kaldığı yönünde de olumsuz kategoride değerlendirilebilecek görüşler bulunmaktadır. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Arasındaki ayrım Proje AİHL'lerin sınav ile AİHL'lerin sınavsız öğrenci alması. Bu sebeple ayrılmasını doğru bulmuyorum. Hepsi bizim çocuklarımız ve hepsi bizim geleceğimiz. AİHL'lere bu sebeple daha az önem veriliyor ise yanlış yapılıyor. Hatta bu anlamda AİHL'lere daha ağırlık verilerek o çocuklar kaybedilmemeli, kazanılmalı. (K5, K, L, Kültür Dersleri)

Etiketleme ve ayrıştırmanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Ama puan sisteminin olduğu ülkemizde bu gerçekliği de göz ardı edemeyiz. (K6, K, L, Kültür Dersleri)

Hayır. Proje okullarında derse verilen önemle İmam Hatip ruhunun birleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. (K15, E, L, Kültür Dersleri)

Doğru bulmuyorum. Proje okuluna dönüştürülen bir okulda çalışıyorum. Beklentiler, kaygılar değişti. Meslek derslerine ilgi azaldı. Fen ve sosyal bilimlere ağırlık verilmeye başlandı. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Hayır. İHL'lerde kalite bozuluyor. Tüm İHL'ler aynı şartlarda öğrenci alsın ve aynı standartlarda eğitim verse daha doğru olur. (K25, E, YL, Meslek Dersleri)

Katılımcıların yanıtlarına göre proje okullarının açılışını doğru bulmakla birlikte eleştirenler kategorisinde değerlendirilebilecek görüşler bulunmaktadır. Okul sayılarının fazla olması, kaliteli öğretmenlerin seçilerek proje okullarında görev yapması, din eğitiminin bu okullarda geri planda kalmaması ve İHL'lerin asıl amacından şaşmaması gibi hususlara yönelik görüşler bu kategoride ön plana çıkmaktadır. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Çeşitliliği doğru buluyorum fakat bu kadar yaygın olmasını doğru bulmuyorum. Öğretmenlerin seçilerek alınması konusunu da doğru bulmuyorum. Her okulda lokomotif görevi gören öğretmenler toplanarak projelere alınıyor ve diğer İmam Hatipler bu anlamda zayıf bırakılıyor. (K26, E, YL, Meslek Dersleri)

...daha az sayıda İHL daha iyi olmaz mı diye düşünmüyorum değilim. O zaman sadece proje okulu öğrencileri değil, tüm İHL'lerde daha çok kaliteli öğrenci yetişir. (K28, K, L, Meslek Dersleri)

Doğru buluyorum. İyi öğrencilerin de İHL'lere gelmesi olumlu bir durum. Ancak öğrenciler projelere bir fen lisesi eğitimi beklentisi ile geldiğinde bu durum İHL'lerin asıl amacına zarar verebilir. Bu konuda dikkatli olmak gerekir. (K29, E, YL, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Tercih Edilme Nedenlerine Yönelik Bulgular

Velilerin çocukları için neden proje AİHL'leri tercih ettiklerini anlamak amacıyla kendilerine "Çocuğunuzu neden proje AİHL'ye gönderdiniz?" sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlara göre Proje AİHL'leri tercih nedenleri arasında din ve ahlak temasının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu temadaki görüşlere göre bu okullarda hem akademik hem dinî eğitimin birlikte veriliyor olması, öğrencilere dinini rahatça yaşayabilme fırsatı sunması, karma eğitim olmaması, arkadaş çevresinin daha düzgün olması, okul ortamını güvenilir bulunması gibi faktörler velilerin bu okulları tercih nedenlerindedir.

İmam Hatip Liselerinin sosyal ve ahlaki ortamını genellikle daha korunaklı buluyorum. (K4, K, L, Kültür Dersleri)

Daha ahlaklı, daha düzgün kişilerin çocukları ile beraber okusun. (K5, K, Y. L, Kültür Dersleri)

Diğer liselerde kız erkek karışık olması, ahlaki bakımdan çöküntü içinde olmaları. (K12, K, Lisans, Kültür Dersleri)

Dini bilgileri öğrenebilmesi ve hayatında yaşayabilmesi. (K13, K, YL, Kültür Dersleri)

Karma ortamı sevmediği ve din eğitimi almak istediği için. (K20, E, L, Meslek Dersleri)

Dini hayatını rahat yaşayabilmesi ve ahlaki yozlaşmadan daha az etkilenmesi. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Şu an en sağlıklı dini eğitimin İmam Hatiplerde verildiğini düşündüğüm için. (K28, K, Lisans, Meslek Dersleri)

Çocuğunun dinini öğrenmesinin yanı sıra iyi bir genel eğitim almasını istediği için proje AİHL'lere gönderdiğini söyleyen katılımcılar da vardır:

İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin, çocuğun hem dünyasını hem ahiretini mamur edeceğini düşünüyorum. (K8, K, L, Kültür Dersleri)

Dinin asgari kurallarını öğrenmesi, aynı zamanda fenni ilimleri de öğrenmesi. (K21, E, YL, Meslek Dersleri)

Öğrencilerin İHL'leri tercih sürecinde velilerin etkili olduğu birçok araştırma ile ortaya koyulmuştur. (Altıntaş, 2016; 69; Karasubaşı, 2020; 177; Karateke, 2020; 49). Bu araştırmada da öğrencilerin İHL'leri tercih sürecindeki etkililiği araştırılmak istenmiştir. Bu sebeple velilere “Çocuğunuz bu okula kendi isteği ile mi geldi?” sorusu yöneltilmiştir.

Proje AİHL'leri tercihte öğrencinin kendi isteği kategorisindeki görüşler ön plandadır. Bu kategoride görüş bildiren katılımcıların ifadelerine göre, öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinde din eğitimi alma isteği, kültür derslerinin yanında dinî dersler de öğrenebilme imkanı, dinlerini rahatça yaşayabilecekleri bir okul ortamı olması gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca bazı yanıtlarda “istediği üniversiteye yerleşme” veya “istediği mesleği edinmeyi” din eğitimi alma isteğiyle beraber zikretmeleri öğrencilerin bu okullardan istedikleri üniversite ve mesleğe hazırlayabilecek akademik eğitimi vermesini beklediklerini göstermektedir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Kendi isteyerek geldi. Dinî değerlerini rahatça yaşayarak eğitim öğretimini tamamlayabilmek için. (K1, K, L, Kültür Dersleri)

İsteyerek geldi. İslami ilimleri ve fen bilimlerini aynı anda öğrenmek istediği için geldi. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Kendi isteği ile geldi. Kaliteli ve düzeyli bir dini eğitim almak ve istediği üniversiteye yerleşmek için.” (K20, E, L, Meslek Dersleri)

... İstedikleri mesleği edinmenin yanında doğru ve sağlıklı bir din eğitimi almak için. (K28, K, L, Meslek Dersleri)

Verilen cevaplardan çocukların proje AİHL'leri tercihinde din eğitiminden ziyade genel eğitim kalitesinin biraz daha ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim çocuğunu proje AİHL'ye kendisinin yönlendirdiğini ifade eden katılımcılardan biri, çocuğunun aslında fen lisesi istediğini fakat şu anki okulunu akademik eğitim yönünden beğendiği için buna itiraz etmediğini söylemiştir:

Aslında Fen Lisesi istedi ama şu anki okuluna da itiraz etmedi. Dini ve akademik anlamda iyi bir İHL olduğu için istedi. Başka İHL olsa istemezdi. Biz de başka bir okul türü istemezdik. Çünkü diğer okullarda ortam kız erkek karışık, çevre kötü. Bu sebeple farklı okullara güvenemiyoruz. (K10, K, L, Kültür Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrenci Velilerinin Meslek Tercihlerine Yönelik Bulgular

Velilerin çocuklarının meslek tercihi ile ilgili beklentileri bu okulları tercih sebepleriyle ilintili olduğundan katılımcılara “Çocuğunuzun ileride hangi mesleğe sahip olmasını istersiniz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların meslek tercihleri ile ilgili çocuğunun istediği meslek kategorisinde görüşler ön plana çıkmaktadır. Bu kategoride görüş bildiren katılımcılar dinî değerlere bağlı olmaları, insanlara faydalı olmaları kaydıyla çocuğunun istediği mesleği yapabileceğini ifade etmekle yetinmişlerdir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Çocuklarım dini kural ve değerleri hayatına yerleştirdikten sonra ilgisi ve yeteneği olan istediği mesleği yapabilir. (K2, K, YL, Kültür Dersleri)

Kendisine ve ümmete faydalı olabilecek bir meslek olabilir. (K4, E, L, Kültür Dersleri)

Belli bir meslek dalı söyleyemem. Fakat mutlu olacağı, toplumda söz sahibi olabileceği, itibarlı bir mesleği olsun isterim. (K8, K, L, Kültür Dersleri)

Neyi seçerlerse seçsinler iyi bir Müslüman olarak mesleklerini icra etmelerini öğütüyorum. (K13, K, YL, Kültür Dersleri)

Belirli bir meslek kategorisinde görüş bildiren katılımcılar, tıp, mühendislik, yazılım mühendisliği, dil gibi meslekleri dillendirmişlerdir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

İngilizceye meraklı. Dil ile meşgul olabilir. (K10, K, L, Kültür Dersleri)

Tıp. İnsanlara faydalı olsun isterim. Fakat önemli olan mutlu olacağı yapmak istediği işi yapması önceliğimiz. (K19, K, L, Meslek Dersleri)

Mühendis. Ülkemizin üretimine ve üretim kalitesine katkı sağlaması için. (K20, E, L, Meslek Dersleri)

Mühendis, kendisi istediği için. (K22, K, Dr, Meslek Dersleri)

Yazılımcı. Kendi istiyor.” (K25, E, YL, Meslek Dersleri)

Tıp eğitimi almasını isterim. İnsana hizmet etmenin başta gelen yollarından biri olan hekimliğin, mesleki tatmin duygusunu yaşatacak bir iş olması sebebiyle, kızımın bu alana yönelmesini istiyorum. (K27, E, L, Meslek Dersleri)

Yalnızca bir veli çocuğunun dinî ilimlerde ilerlemesini istediğini ifade etmiştir:

Dini ilimler üzerine akademik çalışma yapmasını istiyorum. Zeki çocukların bu alanda çalışmalarının olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyorum. (K23, E, L, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Profiline Yönelik Bulgular

Katılımcılara yönelttiğimiz bir başka soru “Size göre İHL’lerde öğrenim gören öğrenciler ile Proje AİHL’lerde öğrenim gören öğrenciler arasında farklılıklar varsa bunlar nelerdir? Sizce bu farkların sebepleri neler olabilir?” şeklindedir. Bu soruyla katılımcıların yakın bir zamanda açılan Proje AİHL’ler ile proje olmayan İHL’lere devam eden öğrenciler arasında fark görüp görmedikleri, görüyorlarsa söz konusu farkın/farkların sebebi hakkında ne düşündükleri tespit edilmek istenmiştir.

İHL’lerde öğrenim gören öğrenciler ile Proje AİHL’lerde öğrenim gören öğrenciler arasında farklılık gören katılımcıların yanıtlarında akademik başarı kategorisine ait görüşler ön plandadır. İki okul türünün öğrencileri arasında akademik başarı açısından fark olduğunu dile getiren katılımcıların yanıtlarında proje okullarına sınavla öğrenci alınmasını faktörü ön plandadır. Katılımcılar, belli bir başarı gösteren, hedefleri olan öğrencilerin daha kaliteli ve vasıflı olduğu ifade etmişlerdir. Proje AİHL’de öğrencilerinin ailelerinin de daha ilgili olması sebebiyle öğrencilerin daha başarılı olduğu da ifade edilen faktörler arasındadır:

En bariz farklılık başarı farklılığı. Proje AİHL’lere sınav ile öğrenci alındığı için buradaki öğrencilerin diğer İHL’deki öğrencilere göre akademik başarıları daha fazla. (K5, K, L, Kültür Dersleri)

Projeleri daha başarılı öğrenciler tercih ediyor. Belirli bir hedefe kitlenmiş oldukları için ders çalışma, söz dinleme, kitap okuma gibi alışkanlıklar bu öğrencilerde daha gelişmiş durumda. Dolayısıyla projelerdeki öğrenciler daha vasıflı ve kaliteli. (K6, K, L, Kültür Dersleri)

Projeler sınavla öğrenci alıyor. Belli bir başarı gösteren öğrenciler bu okullara gidebiliyor. Proje olmayanlarda eğitim kaygısı olmayan, hedefleri olmayan ve akademik anlamda başarısı düşük öğrenciler oluyor. Bu durum öğrencilerin davranışlarına da olumsuz yansıyor. (K26, E, YL, Meslek Dersleri)

Dinî durum kategorisine ait görüşlere göre Proje AİHL'lerdeki öğrenciler AİHL'lerde okuyan öğrencilerden açıdan da daha iyi durumdadır. Bu görüşe göre aile ilgisi ve akademik başarı ile dini sorumluluğu yerine getirme arasında doğru orantı olması faktörü katılımcılar tarafından gerekçe olarak öne sürülmüştür. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Kapasite olarak Proje AİHL öğrencileri daha iyi. Dindarlık anlamında da daha iyiler. Bu, zeka ile sorumluluğun doğru orantılı olmasından kaynaklanıyor. (K8, K, L, Kültür Dersleri)

Öğrenciler daha edepli. Onlarda dini duyarlılık daha kuvvetli. Bu okullara isteyerek ve din eğitimi alacaklarını bilerek gelmeleri bu farklı oluşturmada etken. (K9, E, Dr, Kültür Dersleri)

Proje AİHL'de okuyan çocukların aileleri çocuklarıyla daha çok ilgileniyorlar. Okulun imkanları da fazla oluyor. Bu da farklılık açısından önemli bir ayrıntıdır. (K12, K, L, Kültür Dersleri)

Akademik başarı farkı elbette diğer alanlarda da bir fark oluşturuyor. Disiplin her konuda kendini gösterir. Başarılı öğrenci dindarlıkta da daha iyi seviyede oluyor. Elbette başarı demek aynı zamanda aile ilgisinin de mevcudiyeti demek. Bu da eğitimde çok önemli bir fark oluşturuyor. (K22, K, Dr, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrencilerinin Kendilerinden Beklenen Özellikleri Kazanabilme Durumlarına Yönelik Bulgular

Proje AİHL'lerin öğrencilerine sahip olmaları beklenen özellikleri kazandırması konusunda ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla katılımcılara “Mevcut Proje AİHL öğrencileri sizce kendinden beklenen özellikleri kazanabiliyor mu? Neden?” sorusu yöneltilmiştir.

Olumlu kategoride görüş bildiren katılımcılar, Proje AİHL'lere belirli bir potansiyele sahip öğrencilerin isteyerek gelmeleri ve aile ilgisinin daha iyi olması gibi faktörlerin okullara bu konuda yüklenen misyonu gerçekleştirilmede kolaylık sağladığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Burada tek faktörün okul olmadığını ailelerin de bu konuda çok etkili olduğunu düşünüyorum. Projelerdeki öğrenciler belli bir başarıyı elde ederek bu okullara geldikleri için ve bu başarıyı elde etmede aile ilgisi faktörünü de dikkate alırsak bu okullara gelen öğrenciler genelde zaten bilinçli olarak geliyorlar. (K7, K, L, Kültür Dersleri)

Proje AİHL'lerde öğrenci profili hem başarı hem ahlaki anlamda iyi seviyelerde olduğu için hedefe ulaşmaları daha kolay oluyor. Bu okulları idealleri olan öğrenciler seçiyor. Dolayısıyla Proje AİHL'ler istenilen insan yetiştirmede daha iyi yol kat ediyor. (K24, K, YL, Meslek Dersleri)

Evet yetiştirebiliyor. Çünkü öğrenciler zaten iyi. (K25, E, YL, Meslek Dersleri)

Proje okullarının öğrenci ve veli profili, bunların istek, beklenti ve hedefleri diğerlerinden farklı. Dolayısıyla proje AİHL’lerde bu özelliklere sahip öğrenciler yetiştiğini düşünüyorum. (K28, K, L, Meslek Dersleri)

Olumsuz kategoride görüş bildiren bazı katılımcılar Proje AİHL’lerin öğrencilerine dinî anlamda beklenen özellikleri kazandıramadığı yönünde görüşler ileri sürmüş ve bu durumun sadece okuldan kaynaklanmadığını; öğretmenlerdeki idealizm azlığı, öğrenciye yeterince tesir edememeleri, ailelerin örnek olma konusundaki eksiklikleri, yaşanan çağın ve çevrenin etkisi, okul, öğretmen ve ailenin işbirliği içerisinde olmamaları, niceliğin artmasına bağlı olarak niteliğin düşmesi gibi başka faktörlerin de bu durumda etkili olduğunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Dini değerlerimizi özümüzden çok sözümlerde yaşadığımız için tesir edemiyoruz. (K1, K, L, Kültür Dersleri)

Öğretmenlerdeki idealizm azlığı, bizlerin veli olarak temsil eksikliği, çağın şartlarında çocukların daha dinden kopuk olmaları bunda etkili. (K6, K, L, Kültür Dersleri)

Bir öğrenci sadece okul ile değil, çevresi, ailesi ile de önemlidir. Bu üç sac ayağı birlikte hareket etmediği zaman iyi bir insan yetişmiyor. (K12, K, L, Kültür Dersleri)

Gençlerimize ulaşacak bir dil geliştiremedik. Gittikçe bizden uzaklaşıyorlar. İğneyi kendimize batırmamız lazım. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Mevcut İHL’ler bu misyonu taşımak istiyorlar. Fakat çevre şartları, insanların anlayışları ve Müslümanların dini yaşantıdaki hassasiyetlere dikkat etmemesi maalesef böyle bir sonuç doğurmuyor. (K18, E, YL, Meslek Dersleri)

Bence iki sebebi olabilir. Bu dönem idealist insan bırakmadı, bir çözüme yaşandı. Bu durum aileleri yani çocuklarımızı etkiledi. Bu ailelerden ideal anlamda Müslüman çıkmaz. İkinci ihtimal de bu anlamda hocalar donanımlı değil ya da idealist değil. (K22, K, Dr, Meslek Dersleri)

Niceliğin artmasına bağlı olarak niteliğin düşmesi söylenebilir. (K2, K, YL, Kültür Dersleri)

Ergenlik dönemi etkisi, ailelerin bilinçsizliği, öğretmenlerin bu konuya yeterli önemi vermeyişi etkili olabilir. (K11, E, L, Kültür Dersleri)

Çocuklardan yüksek başarı istemeleri de dini eğitimi istediğimiz düzeye çekmeye engel oluyor. Sürekli test çözen çocuk ders çalışmaktan nefes alamaz hale geliyor. Dini gündelik hayat içinde tecrübe edebilecek özel zamanlar oluşturmaya hiç vakit kalmıyor. (K13, K, YL, Kültür Dersleri)

Ailelerin dini hayatı yetersiz. İmam hatipleri son kavşak gibi kurtarıcı yer olarak görüyor. Sihirli bir değnekle çocuğunu namaza başlamış, Kur’an’ı tecvîd ve makamlı okuyan, sigara gibi zararlı alışkanlıklarını terk etmiş biri haline getirecek mekanlar zannediyorlar. (K17, K, L, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Verilen Eğitiminden Memnuniyet Durumuna Yönelik Bulgular

İHL'ler, genel eğitimle birlikte din eğitimi de verdiği için tercih edilen eğitim kurumlarıdır. Proje AİHL'ler söz konusu olduğunda genel eğitimin biraz daha ön plana çıktığı görülmektedir. Kısmen yukarıda da görüldüğü üzere bu okulları tercih eden öğrencilerin çoğunun üniversitelerin daha fazla talep gören bölümlerinde öğrenim görmek istemeleri sebebiyle proje AİHL'leri tercihlerinde genel eğitim kalitesini de dikkate aldıkları bilinmektedir. Öğrencilerin bu konudaki beklentilerinin ne ölçüde karşılandığını belirlemek üzere katılımcılara “Çocuğunuz okulunda aldığı eğitimi nasıl değerlendiriyor?” sorusu yöneltilmiştir.

Olumlu kategoride görüş bildiren katılımcılar çoğunlukta olup, bu okullara mesleğinde başarılı bulunan öğretmenlerin seçilerek alınması, okulların fiziki, sosyal, maddi imkanlarının da iyi durumda olması, öğrencilerin daha iyi olması gibi faktörlerin bu sonuçta etkili olduğu katılımcıların yanıtlarından anlaşılmaktadır. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Memnun. Öğrencilere sunulan imkanların Proje AİHL'lerde daha fazla olduğunu düşünüyorum. Sosyal, kültürel faaliyetler, teknolojik olanaklar ve rehberlik faaliyetleri konularında daha iyi imkanlar sunduğunu düşünüyorum. (K2, K, YL, Kültür Dersleri)

Akademik eğitim ve dil eğitimini çok çok iyi buluyor. (K3, K, L, Kültür Dersleri)

Eğitimden memnun. Fen ve sosyal bilimler derslerinde diğer İmam Hatiplerden farklı olarak Fen Lisesi kitaplarını kullanıyorlar. Sosyal anlamda da yetiştirilmeye çalışılıyorlar. Zaman zaman aktiviteler, yarışmalar, projeler gibi çalışmalar derslerin önüne geçebiliyor. (K7, K, L, Kültür Dersleri)

Kaliteli bir eğitim aldığımı düşünüyorum. Ek ders gibi takviyelere ihtiyaç duymuyorum.” (K8, K, L, Kültür Dersleri)

Proje okullarında fiziki şartlar daha iyi, daha çok ilgi var, akademik başarı yüksek. Öğretmenler daha iyi. Belli kriterlere göre seçilerek alınıyorlar. Öğrenciler de daha iyi. (K10, K, L, Kültür Dersleri)

Bazı katılımcılar Proje AİHL'lerin din eğitimi açısından da diğer AİHL'lerden iyi olduğunu düşünmektedirler. Bu katılımcılar öğrenci kalitesinin din eğitimine de yansıdığı görüşündedirler:

Öğretmen ve öğrenci seviyeleri daha iyi durumda olduğu için eğitim etkili oluyor. Kapasite olarak öğrenciler iyi oldukları için eğitim ve din eğitimine daha açıklar. (K8, K, L, Kültür Dersleri)

Proje İHL öğrencilerinin potansiyelleri yüksek olduğu için hem dini hem kültür derslerinin kazanımları onlara daha iyi verilebiliyor. (K11, E, L, Kültür Dersleri)

Öğrenci ne kadar iyiyse başarıyı yakalamak da o kadar mümkün. Projelerde başarılı öğrenciler yer aldığı için bu okullardaki eğitim de daha başarılı görünüyor. Öğrenci zaten hem akademik hem dini anlamda belli alt yapıyla geliyor proje okullarına. Böyle öğrencilere verilen eğitim daha nitelikli oluyor. (K30, K, YL, Meslek Dersleri)

Katılımcıların yanıtlarına göre eleştiri kategorisinde değerlendirilebilecek görüşler bulunmaktadır. Bu kategoride projelerin yoğun olması, sınav kaygısının baskın olması, genel eğitimin din eğitiminin önüne geçmesi gibi faktörler bu kategoride ön plana çıkmaktadır. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Proje okullarında proje geliştirmekten bazen eğitimin aksatıldığını düşünüyorum. Bir okulun önceliği eğitimidir. (K1, K, L, Kültür Dersleri)

Biraz yorucu buluyor. Çok ödev, proje veriliyor. Proje okullarında yarışmalara ve projelere karşı bir bıkkınlık oluştu. Din yorgunu, yarışma yorgunu, proje yorgunu çocuklar yetiştiriyoruz. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Biraz yoruldu. Ödevler, projeler azaltılabilir. (K4, E, L, Kültür Dersleri)

Sınav kaygısı çok baskın. Sınav kaygısı bu kurumlarda dini eğitimin önüne geçmemeli. (K26, E, YL, Meslek Dersleri)

Bilgi ayrımı yapmadan yani akademik bilgi için gösterilen çabanın dini bilgi ve yaşam için de gösterilmesinin gerekliliği kavratılmalıdır. (K23, E, L, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinden Din Eğitimi Bağlamında Beklentilere Yönelik Bulgular

Katılımcıların proje AİHL'lerden din eğitimi açısından ne gibi beklentileri olduğunu tespit edebilmek amacıyla kendilerine "Proje AİHL'den din eğitim ve öğretimi bağlamında beklentileriniz var mı? Varsa bunlar nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir.

Verilen cevaplarda ibadet eğitimi kategorisine ait görüşler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Kur'an okuma, Arapça öğrenme, sağlıklı dini bilgiler öğretme, teoriden çok davranış eğitimine yönelme, öğrencilerin akademik başarılarının Müslümanca yaşama şuurunun önüne geçmemesi gibi beklentiler katılımcılar tarafından dile getirilmiştir:

Uygulamaya, ibadete daha ağırlık verilmeli. Dini yaşantımızda en az bilinmesi gerekli olan zaruretler kadar öğretilmeli. Bazen bu asgarinin altında olan İHL'liler görülebiliyor. (K14, E, YL, Kültür Dersleri)

Kur'an, Arapça öğrense, namaz gibi bazı ibadetleri alışkanlığa dönüştürecek programlar uygulansa, teoriden çok davranış eğitimi verilse. (K17, K, L, Meslek Dersleri)

Müslümanca yaşamak şuuruna daha ağırlık verilmeli. Proje okullarında yabancı dil ve akademik başarı bu şuurun önünde tutulmamalı. (K28, K, L, Meslek Dersleri)

Din eğitimine daha fazla önem vermek gerekiyor. Öğrencilerin zihnini doğru ve sağlıklı dini bilgilerle doldurmalı. (K29, E, YL, Meslek Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminden Memnuniyet Durumuna Yönelik Bulgular

Verilen din eğitiminden memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla katılımcılara "Çocuğunuz okulunda aldığı din eğitimini nasıl değerlendiriyor? Bu okulda verilen din eğitimi beklentilerinizi karşıladı mı? Beklentilerinizin karşılanmadığı durumlar varsa bunlar nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan çoğu çocuklarının okullarında aldıkları din eğitiminden memnun olduklarını ifade etmiştir.

Okulda verilen din eğitiminden memnun olduklarını ve beklentilerinin karşılandığını ifade eden, yanıtları olumlu kategoride değerlendirilen katılımcılara göre bu konuda ön plana çıkan faktör öğretmenlerdir. İlgili yanıtların bazıları şu şekildedir:

Din dersi öğretmenlerini çok sevdikleri için aldıkları din eğitiminden memnunlar. (K2, K, YL, Kültür Dersleri)

Öğretmenlerinden etkileniyor ve onlardan öğrendiklerini hayatında uygulamaya çalışıyor. (K11, E, L, Kültür Dersleri)

Meslek derslerine farklı öğretmenlerin girmesini seviyor. Bunun her konuda değişik fikirlere sahip olmasına katkı sağladığını düşünüyor. (K12, K, L, Kültür Dersleri)

Okulunun kendisine hem bilgi hem yaşantı anlamında çok şey kattığını düşünüyor.” (K25, E, YL, Meslek Dersleri)

Proje AİHL’de verilen din eğitiminin beklentilerini karşılamadığını söyleyen, yanıtları olumsuz kategoride değerlendirilen katılımcılar da öğretmen faktörü üzerinde durmuşlar; öğretmenlerin emri vaki davranmaları, anlatımda aşırıya kaçmaları ve vaaz eder gibi konuşmaları bu kategoride öne çıkan görüşlerdir. İlgili yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Çocuğum idealist eğitimcilerin az oluşundan bahsediyor. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Anlatılanlar kalbimize ulaşmıyor, diyor. Öğrenciyi sevgiyle yakalamak lazım. (K13, K, YL, Kültür Dersleri)

Benimsetilmek yerine emri vaki olması sıkıntı oluşturuyor. Öğretimin eğitimden önce geldiğini ve veli öğretmen idare iş birliğinin yeterince sağlanmadığını düşünüyorum. Okul, çocuğumun ailede gördüğü dini eğitimin üstüne çok da fazla bir şey koyamadı. (K15, E, L, Kültür Dersleri)

Vaaz tarzı nasihatlerden çok hoşlanmıyor. Bu anlamda öğretmenlerini eleştiriyor. (K24, K, YL, Meslek Dersleri)

Meslek dersleri hocalarının yaklaşımlarını sıkıcı, empatiden uzak ve bazen soğuk bulunduğunu ifade ediyor. Bence çok fazla anlatıyor ve meselenin özünü kaçırıyoruz. (K27, E, L, Meslek Dersleri)

Daha geleneksel dini anlayışa sahip hocalar olduğunu söylüyor. Bunların derslerde öğrencilere kendi dar görüşlerini aşlamaya çalıştıklarını, İslam’ı onların kendi anlayışlarından ibaretmiş gibi sunmaya çalıştıklarını söylüyor. Onların dayatmalarından çok rahatsız oluyor. (K29, E, YL, Meslek Dersleri)

Yanıtları olumsuz kategoride değerlendirilen bazı katılımcılar ise proje AİHL’lerde akademik eğitimin daha çok önemsenmesi, öğrencilerin daha ziyade fen bilimleri derslerine önem vermesinin meslek derslerine ilginin azalmasına sebep olduğu gibi nedenlerle bu okullarda verilen din eğitiminin geri planda kaldığı, din eğitiminin genel eğitime göre vasat bulunduğu, 11. ve 12. sınıflarda diğer derslere ağırlık verilmesi sebebiyle din eğitiminin zayıfladığı, bu nedenle proje okullarında akademik eğitim kaygısının din eğitimini olumsuz etkilememesi için tedbirler alınması ve akademik başarının Müslümanca yaşama şuurunun önünde tutulmaması gerektiği ifade etmişlerdir. Bir katılımcı öğrencilerin proje AİHL’lere bu okulları fen liseleri gibi görerek geldiklerini, bu öğrencilerin bir taraftan da İHL öğrencisi gibi yetiştirilmesini beklemenin hayalcilik olduğunu söylemiştir.

Eğitim proje AİHL’lerde daha önemseniyor. Din eğitimi belki bu anlamda geri plana atılıyor olabilir. (K14, E, YL, Kültür Dersleri)

Proje okulunda çalışıyorum. Meslek derslerine ilgi azalıyor. Fen bilimlerine önem verilmesi beklentisi var öğrencide. (K16, K, L, Meslek Dersleri)

Akademik başarı öncelik haline gelince manevi gelişim geri planda kalıyor. (K20, E, L, Meslek Dersleri)

Projeye gelen öğrenciler akademik anlamda başarılı olduğu ve ileriye yönelik hedefleri olduğu için meslek derslerindense diğer derslere daha çok yönelebiliyorlar. (K26, E, YL, Meslek Dersleri)

Buraya gelirken bir fen lisesi beklentisi olarak gelmesi bir problem ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu sefer imam hatip öğrencisi olmak ikincil bir duruma düşmektedir. Hem bakanlığımızın hem mevcut idarecilerimizin Proje AİHL olma konusunda düşüncelerini gözden geçirmeleri gerekiyor. Fen ve sosyal bilimler eğitimi veren fen ve sosyal bilimler lisesi olma iddiasıyla ortaya çıktığımızda buraya bu iddiayı karşılayacak öğrenciler gelmesi muhtemel. Yani bir fen lisesine geliyorum diye gelen öğrenciden doğrudan bizim istediğimiz standartlarda bir İHL öğrencisi olmasını beklemek biraz hayalcilik oluyor. (K29, E, YL, Meslek Dersleri)

Öğrenciler özellikle 11 ve 12. sınıflarda üniversiteye yoğunlaşıyorlar. Din eğitiminden çok akademik eğitim bekliyorlar. Meslek dersleri öğretmenlerinden üniversiteye hazırlanmaya yönelik çalışma yapmak için bazı ders saatlerini istiyorlar. (K30, K, YL, Meslek Dersleri)

Katılımcıların yanıtlarına göre eleştiri kategorisinde değerlendirilebilecek görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar çocuklarının din eğitiminden memnun olduklarını belirtmekle birlikte, kendilerinin bu konuda bazı eksiklikler gördüğünü yanıtlarında şu şekilde ifade etmişlerdir:

Beklentilerimin çoğunu karşıladı fakat dini eğitim normal eğitime göre daha orta seviyede. Dini özgüven, dik duruş ve dava adamı yetiştirmede eksiklikler var. (K3, K, L, Kültür Dersleri)

Din eğitimini normal eğitime göre daha vasat bulmasına rağmen yine de memnun. (K6, K, L, Kültür Dersleri)

Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde Verilen Din Eğitiminin Öğrencini Dini Yaşantısına Etkisine Yönelik Bulgular

Proje AİHL’lerde verilen din eğitiminin, öğrencilerin tutum ve davranışlarına etkisini öğrenmek amacıyla katılımcılara “Çocuğunuzun okulunda aldığı eğitimin onun tutum ve davranışlarına, dini yaşantısına etkisi oldu mu? Olduysa nasıl?” sorusu yöneltilmiştir.

Olumlu kategoride görüş bildiren katılımcılar çoğunlukta olup, ibadet alışkanlığı, helal harama ve kul hakkına riayet, maneviyatın kuvvetlenmesi, yalandan kaçınma gibi faktörleri ön plana çıkarmışlardır. Bu yöndeki ifadelerden bazıları şu şekildedir:

İbadetlerini yaparken daha dikkatli davranmaya başladılar. Dini konularda öğrendiklerini hayatlarına uygulamaya çalışmaları bizleri mutlu etmektedir. (K2, K, YL, Kültür Dersleri)

Namazı hayatına yerleştirdi. Kul hakkına riayet ediyor. Hayatın gayesinin ne olduğunun farkında. Dışarıdaki arkadaşlarına göre daha edepli davranıyor. (K4, E, L, Kültür Dersleri)

İslami konularda artık daha hassas davrandığını gözlemliyorum. Helaller haramlar konusunda daha dikkatli davranıyor. (K7, K, L, Kültür Dersleri)

Ergenlik dönemindeki sorunları daha kolay atlattık. Maneviyatının kuvvetlenmesi güzel oldu. Olgunlaştı, sorumluluk bilinci arttı. Bazen benden daha fazla ahkama uygun davranıyor. Neyi niçin yaptığının bilincine vardı. (K12, K, L, Kültür Dersleri)

İbadetlerini yerine getiriyor. Yalandan kaçınıyor. (K20, E, L, Meslek Dersleri)

Çocuğunun sahip olduğu dinî hassasiyet ve değerleri okul sürecinde kaybetmemiş olmasını proje AİHL'deki din eğitiminin olumlu etkisi olarak değerlendiren katılımcılar da olmuştur:

Başka bir okulda olsaydı bu hassasiyet ve değerlerini kaybedebilirdi. Var olanı muhafaza edebilmek de bir başarı bence. İmam Hatipler yalnızca bunu sağladığı için bile önemli ve kıymetli okullar. Üzerine yeni şeyler koyduğunu da düşünüyorum. Hayatında ilk sırada dininin olduğunu bilmesi, dinine göre hayatını şekillendirmeye çalışmasında okulunun katkısını göz ardı edememem. (K30, K, YL, Meslek Dersleri)

Olumsuz kategoride görüş bildiren katılımcıların yanıtlarında proje AİHL'ye devam etmenin çocuğunun dinî yaşantısına olumlu bir etkisi olmadığı, hatta bu süreçte çocuğunun dinî hayatında bazı gerilemeler olduğunu söylemekle beraber bunun tek sorumlusu olarak okulu görmedikleri; aile, yaş, ergenlik, arkadaş çevresi gibi faktörlerin de bu konuda etkili olabileceği gibi ifadeler yer almaktadır. Böyle düşünen katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

Çok fazla olmadı. Var olanın üzerine çok çıkmadı. Bilgisi artmıştır belki ama şu an için davranışlarında pek bir farklılık yok. (K1, K, L, Kültür Dersleri)

Fazla etkisi olmadı. Var olan dini yaşantısını daha ileri taşımadı. (K6, K, L, Kültür Dersleri)

Biz dindar bir çocuk gönderdik okula. Maalesef gerileme oldu. Okula gelip namaza devam alışkanlığı edinen arkadaşları da oldu. Namaz konusunda elhamdülillah sıkıntımız yok, yanlış anlaşılmasın. Dini duyarlılığında zayıflama oldu. Bunu sadece okula bağlayamayız tabi ergenlik döneminin de etkisi olabilir. (K13, K, YL, Kültür Dersleri)

Aslında kızım İHL ye gitmeden önce daha dindardı. Namazlarında daha hassastı. Tabi İHL'den aldığı eğitim durumu bu hale getirdi diyemem. Yaşının getirdiği bir durum da olabilir. (K24, K, YL, Meslek Dersleri)

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırma velilerin proje AİHL'leri tercih nedenlerini, bu okullardan beklentilerini, memnuniyet düzeylerini ve bu okullardaki din eğitimi ve genel eğitimi nasıl değerlendirdiklerini tespit edebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda öğretmen olan katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz mülakatlarda elde edilen bulgulara göre çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik değerlendirmelerimiz şöyledir:

Proje AİHL'lerin açılmasına yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcılar yeni bir okul türü olan proje AİHL'lere başarılı ve bilinçli öğrencilerin İHL'leri tercih edebilmesi, farklı müfredatların uygulanması, İlahiyat dışında eğitim almak isteyen öğrencilere alternatif sunması, öğrencilerin istedikleri mesleklere yönelebilmelerine

imkan sağlması gibi nedenlerle olumlu bakmaktadırlar. Yapılan bir çalışmada da başarılı öğrencilerin imam hatip liselerini tercih etmesini sağlması, program çeşitliliğinin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması gibi nedenlerle proje okul uygulamasının yerinde ve faydalı bir uygulama olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Karaman, 2021; 32). Proje AİHL'ler ile ilgili genel endişenin bu okullarda verilen din eğitiminin akademik eğitime göre geri planda kalabileceği; kültür derslerine daha çok önem verilerek meslek derslerine olan ilginin azalabileceği olduğu görülmektedir.

Proje AİHL'lerin tercih edilme nedenlerine yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların proje AİHL'leri tercih nedenlerinde ilk sırada “çocuklarının iyi bir din eğitimi alması” isteği yer almaktadır. İHL'lerin tercih edilmesinde günümüze kadar yapılan çalışmalarda (Karateke, 2020; 90; Sarı, 2019; 107) ortaya çıkan “iyi bir din eğitimi almak” isteğinin, bu çalışmada da geçerliliğini koruduğu görülmektedir. İkinci sırada tercih nedeni olarak “okul ortamının güvenilirliği” ifade edilmiştir. Başka bir çalışmada velilerin İHL'leri tercih sebebi olarak benzer bir şekilde öncelikle bu iki maddeyi ifade ettikleri görülmüştür (Sarı, 2019; 108). Başka bir çalışmada da veliler, çocuklarının çevrenin olumsuz tesirlerinden İHL'lerde verilen eğitim sayesinde uzak olduklarını belirtmişlerdir (Kuşçu, 2016; 67). Proje AİHL öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da öğrencilerin arkadaş ortamıyla ilgili başarı seviyeleri yüksek olma, dini yaşantıya önem verme, İHL bilinci taşıma gibi olumlu görüşleri ön plana çıkmıştır. (Tarhan ve Karateke, 2021; 501). Bizim çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular da önceki çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların cevaplarına göre öğrencilerin çoğu proje AİHL'lere kendi istekleriyle gelmiş olmakla birlikte bir kısım öğrenci aile yönlendirmesiyle bu okulları tercih etmiştir. Öğrencilerin bu okulları tercih etmelerinde din eğitimi alma isteği, kültür derslerinin yanında dinî dersler de öğrenebilme imkanı, istediği üniversiteye yerleşme, dinlerini rahatça yaşayabilecekleri bir okul ortamı olması gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada da bizim çalışmamıza benzer bir şekilde proje AİHL'leri tercihte aile yönlendirmesi, bu okulların proje okulu olması ve iyi bir üniversite kazandıracığı düşüncesinin yanı sıra iyi bir din eğitimi verileceği düşüncesinin etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Zengin ve Karaman, 2020; 426). Öğrencilerin proje AİHL'leri tercihiyle ilgili çalışmalar ve bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre öğrencilerin bu okullara kendi istekleriyle geldiği, ailelerinin de bu konuda yönlendirici bir etkisi olduğu söylenebilir.

Proje AİHL öğrenci velilerinin meslek tercihlerine yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların, çocuklarının meslek tercihleri ile ilgili soruya verdikleri yanıtlarda genel olarak, çocuklarının seçecekleri mesleğin insanlara ve ülkeye faydalı olması özelliği üzerinde durmuş olmaları ve sadece bir katılımcının çocuğu için dini alana dair meslek düşündüğünü ifade etmiş olması dikkat çekmektedir. Velilerin ve öğrencilerin meslek tercihlerinde tıp, mühendislik, yazılım gibi seçeneklerin öne çıktığı görülmektedir. Konuyla ilgili yakın zamanda yapılan diğer çalışmalarda da proje AİHL öğrencilerinin mesleki yönelimlerinin dini alan dışındaki meslekler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Zengin ve Karaman, 2020, 422; Tarhan, 2021; 84). Çalışmamızda proje AİHL öğrencilerinin mesleki yönelimlerine dair elde edilen bulguların bu çalışma sonuçları ile benzerlik gösterdiği ifade edilebilir.

Proje AİHL'lerin öğrenci profiline yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların büyük çoğunluğu öğretmenlik tecrübelerine de istinaden proje AİHL öğrencilerini proje olmayan AİHL öğrencilerine göre akademik anlamda daha iyi bulduklarını ifade etmişlerdir. Dini anlamda ise proje AİHL öğrencilerinin daha iyi olduğunu ifade eden az sayıda katılımcı vardır. Akademik ve dini anlamda proje AİHL öğrencilerini daha iyi

bulan katılımcıların ortak gerekçeleri aile ilgisinin öğrencilerin başarıları üzerinde etkili olduğudur. Bazı çalışmalarda da velilerin öğrencinin eğitim sürecine karşı ilgisizliğinin, İHL'lerde din eğitimini etkileyen veli kaynaklı sorunlar arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Aşlamacı, 2017; 65; Aşlamacı ve Eker, 2017; 172). Araştırmamız da veli ilgisinin eğitim sürecine olumlu etkisi olduğunu desteklemektedir.

Proje AİHL öğrencilerinin kendilerinden beklenen özellikleri kazanabilme durumlarına yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcılar proje AİHL'lere belirli bir potansiyele sahip öğrencilerin isteyerek gelmeleri ve aile ilgisinin daha iyi olması gibi faktörlerin kendilerine din eğitimi bağlamında istenen özellikleri kazandırma konusunda etkili olmakla beraber çözülmesi gereken bazı sorunlara dikkat çekmişlerdir. Söz konusu sorunlar, öğretmenlerdeki idealizm azlığı, öğrenciye yeterince tesir edememeleri, ailelerin örnek olma konusundaki eksiklikleri, yaşanan çağın ve çevrenin etkisi, okul, öğretmen ve ailenin işbirliği içerisinde olmamaları, niceliğin artmasına bağlı olarak niteliğin düşmesidir. Proje AİHL öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da öğretmenlerle ilgili olumlu görüşler ön planda olmakla birlikte olumsuz olarak samimi olmama ve kalıcı öğrenme sunmama gibi görüşler belirtilmiştir. (Tarhan & Karateke, 2021; 510). Bu sorunlarla ilgili gerekli düzenleme ve iyileştirmelerin yapılmasıyla bu okullarda verilen din eğitiminin daha etkili hale geleceği düşünülmektedir.

Proje AİHL'de verilen eğitiminden memnuniyet durumuna yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların yanıtlarına göre öğrenciler proje AİHL'lerdeki genel eğitimden memnundurlar. Okullarla ilgili olumsuzluk olarak değerlendirilen hususlar ise projelerin yoğunluğu ve sınav kaygısı olmuştur. Yapılan bir çalışmada da proje okullarında her ay belirli faaliyetlerin yapılması gerektiğine değinilerek bu okullarda derslerden sonra yapılan kurs ve etütlerin yorucu bulunduğu ifade edilmiştir (Tarhan, 2021; 129). Proje okullarının öğrencilerin akademik eğitim beklentilerini genel olarak karşıladığı söylenebilmekle birlikte, öğrencilerin akademik olarak daha başarılı duruma getirilebilmesi için onlara sıkça proje ödevleri verildiği ve bu durumun öğrencilerin proje yorgunu olmalarına sebep olduğu yönündeki ifadelerden hareketle okullardaki genel eğitime dair çalışmalarda bu hususların dikkate alınması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca bir katılımcının “din yorgunu” ifadesi, başka bir katılımcının “sınav kaygısı din eğitiminin önüne geçmemeli” şeklindeki tavsiyesi ile birlikte değerlendirildiğinde, proje okullarında verilen din eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Nitekim konumuzla ilgili başka bir çalışmada AİHL'de verilen din eğitiminin niteliğini etkileyen diğer sorunlar kısmında akademik başarının öncelenmesi ilk sırada yer almaktadır (Aşlamacı, 2017; 68). Dolayısıyla akademik eğitim kaygısının AİHL'lerde verilen din eğitimini olumsuz etkilememesi için gereken tedbirlerin alınması önem arz etmektedir.

Proje AİHL'ler, verdiği eğitimin kalitesinden ziyade, eğitilmeye hazır potansiyeldeki öğrencilerin bu okullardaki varlığı sebebiyle AİHL'lerden daha başarılı bulunmuştur. İHL'lerdeki nitelik sorununa bir çözüm olarak, bu okulların zeki ve başarılı öğrenciler tarafından tercih edilebilir duruma gelmesi amacıyla açılan proje AİHL'ler, bu anlamda kendinden bekleneni yerine getirmiş görünmektedir. Ancak akademik anlamda başarılı öğrencilerin dini konularda da daha iyi durumda olabileceği yönündeki düşünceler bir ölçüde haklı bulunmakla birlikte, bu öngörüden hareketle proje AİHL'lerde verilen din eğitiminin diğer İHL'lere göre daha iyi olduğunun ifade edilmesinin de doğru bir değerlendirme olmadığını düşünmekteyiz. Zira bir okulda verilen din eğitiminin etkililiği değerlendirilirken öğrencilerin halihazırdaki özelliklerinin okullarda verilen din eğitimi üzerindeki

etkisinden ziyade; okullarda verilen din eğitiminin öğrenciyi ne ölçüde etkilediğinin, geliştirdiğinin ölçüt olarak alınması gerekmektedir.

Proje AİHL'den din eğitimi bağlamında beklentilere yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların çoğu, bu okullardan din eğitimi bağlamında, teoriden ziyade davranışa yönelik eğitim verilmesi, namaz gibi ibadetleri yerine getirme alışkanlığı kazandırması, iman ve ahlak alanına ağırlık verilmesi, dini şuur aşılınması, sağlıklı ve doğru bilgiler verilmesi gibi beklentileri olduğunu belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar da öğrencilerin akademik başarılarının Müslümanca yaşama şuurunun önüne geçmemesi gerektiğini ifade ederek öğrencilerin dini açıdan yeterince donanımlı yetişmediği eleştirisinde bulunmuşlardır.

Proje AİHL'de verilen din eğitiminden memnuniyet durumuna yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcılara göre proje AİHL'lerde okuyan öğrencilerin çoğu okullarındaki din eğitiminden memnundurlar. Katılımcıların yanıtlarına göre, okullarda verilen din eğitiminden memnuniyet konusunda en önemli faktörün öğretmenler olduğu görülmektedir. Zira din eğitiminden memnun olan veya olmayan veliler, bu memnuniyet durumlarını çoğunlukla öğretmenler üzerinden izah etmişlerdir. Öğretmenlerin donanımı ve öğrencilere yaklaşımının bu okullarda verilen din eğitiminden memnuniyeti belirlemede belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili bir çalışmada da meslek dersleri öğretmenlerinin sergiledikleri olumlu yaklaşımların derslerdeki verimliliği artırdığı ifade edilmiştir (Tarhan, 2021; 127). Birçok yanıtta proje AİHL'lerde akademik eğitimin daha çok önemsinmesi, öğrencilerin daha ziyade fen bilimleri derslerine önem vermesinin meslek derslerine ilginin azalmasına sebep olduğu gibi nedenlerle bu okullarda verilen din eğitiminin geri planda kaldığı, din eğitiminin genel eğitime göre vasat bulunduğu, 11. ve 12. sınıflarda diğer derslere ağırlık verilmesi sebebiyle din eğitiminin zayıfladığı, bu nedenle proje okullarında akademik eğitim kaygısının din eğitimini olumsuz etkilememesi için tedbirler alınması ve akademik başarının Müslümanca yaşama şuurunun önünde tutulmaması gerektiği ifade edilmiştir. Yapılan bir çalışma da bir öğrencinin idare kararıyla 11.sınıftan itibaren meslek derslerinin yarısının üniversite sınavına yönelik olarak etüt olarak değerlendirildiği yönünde ifadeleri bulunmaktadır (Tarhan, 2021; 129). Başka bir çalışmada da meslek derslerinden kısılarak etüt yapılması bir öğrenci tarafından eleştirilmiştir (Aşlamacı, 2017; 32). Bu veriler proje AİHL'lerde verilen din eğitiminin niteliğinin gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Araştırmamıza katılan bir katılımcının "Akademik başarı isterken dini yaşantıyı da ihmal etmemek gerekiyor. İHL'lerde ikisini de elde edebilme imkanı varken neden tercih etmeyeyim?" (K8, K, L, Kültür Dersleri) şeklindeki ifadesi, akademik eğitim verilirken dini eğitimin ihmal edilmemesi gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla proje AİHL'lerde akademik eğitim ve din eğitiminin birbirini geri planda bırakmayacak şekilde verilmesine dikkat edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Proje AİHL'de verilen din eğitiminin öğrencini dini yaşantısına etkisine yönelik sonuçlara bakıldığında; katılımcıların çoğu okulda verilen din eğitiminin çocuğunun dinî yaşantısında etkili olduğunu ifade etmiştir. Buna göre proje AİHL'lerde verilen din eğitiminin öğrencilerin yaşantısına etki ettiği söylenebilecek olsa da bu husus katılımcıların öğrencilerin bu okullara zaten belli kazanımlarla gelmiş oldukları yönündeki ifadeleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Bir kısım katılımcı çocuğunda bu okullara gelmeden önce din eğitimi adına edindiği kazanımların okul sürecinde kaybedilmemiş olmasını da bir kazanım olarak değerlendirmiştir. Buna karşın, çocuğun bu okullara geldikten sonra namaz alışkanlığının kaybolduğunu, dini duyarlılığın azaldığını, dini hassasiyetlerinde gerileme olduğunu ifade eden katılımcılar da vardır. Katılımcılar imam hatiplerin kendilerinden beklenen özellikleri öğrencilere kazandırabilmeleri konusunda olduğu gibi, öğrencilerin dini

yaşantısında da tek sorumlu olarak bu okulları görmemişler; aile, yaş, ergenlik, arkadaş çevresi gibi faktörlerin de bu konuda etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların öğrencilerin dini yaşantısında tek sorumlu olarak bu okulları görmemeleri daha önceki sorularda katılımcıların çoğunun “aile içerisinde din eğitiminin takviye edilmesiyle birlikte yeterli bulunduğu” şeklinde ortaya çıkan sonuçlarla birlikte değerlendirildiğinde yerinde bir değerlendirmedir. Bu okullara gelen öğrencilerin dini yaşantılarında olumlu yönde bir etki olmuyor ve hatta öğrencilerde din eğitimi adına var olan kazanımlarda bu okullara geldikten sonra kayıplar yaşıyorlarsa bu okullarda verilen din eğitiminin niteliğinin sorgulanmasında ve gerekli tedbirlerin alınmasında yarar olduğu, bu okullarda verilen din eğitiminden kaynaklanan bir durum varsa bu durumun da irdelenmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Nitekim katılımcıların diğer sorulara verdikleri yanıtlarda bu okullarda din eğitiminin geri planda olması, meslek derslerine ilginin az olması, öğrencilerin bu okullara geldikten sonra var olan kazanımlarını kaybetmesi yönündeki ifadeler bizzat proje AİHL’lerde verilen din eğitiminin niteliğini ilgilendirmektedir. Proje AİHL’lerde verilen din eğitimi değerlendirilirken bu eleştirilerin göz önünde bulundurulmasında yarar vardır.

Öneriler

Çalışmadan elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak şu önerilerde bulunulabilir:

Proje AİHL’ler ile ilgili genel endişenin bu okullarda verilen din eğitiminin akademik eğitime göre geri planda kalabileceği; kültür derslerine daha çok önem verilerek meslek derslerine olan ilginin azalabileceği olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu yöndeki endişeleri dikkate alınarak, proje AİHL’lerde akademik eğitim ve din eğitiminin birbirini geri planda bırakmayacak şekilde verilmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca proje olmayan AİHL’lere daha az önem verildiği ve bu okullarda kalitenin bozuluyor olması yönünde görüş ve endişelerin dikkate alınması gerekmektedir.

Araştırmamız ışığında son yıllarda niceliksel olarak hızlı bir artış gösteren proje AİHL’lerdeki genel eğitim ve din eğitiminin niteliğine dair daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Proje AİHL’ler yeni sayılabilecek bir eğitim kurumu olduğu için bu okullarla ilgili çalışmalar çok az sayıdadır. Bu sebeple çalışmalarda önceliğin bu okullara verilmesi isabetli olacaktır. Bu okulların öğrencilerinin üniversitede okumak istedikleri bölümler, mesleki yönelimleri, okullarından beklentileri ve memnuniyet durumları, velilerin bu okullardan beklentileri, beklentilerinin karşılanma düzeyleri ve memnuniyet durumları, bu okullarda görev yapan idareci ve öğretmenlerin bu okullar hakkındaki değerlendirmeleri, bu okullarda çalışan öğretmenlerin mesleki doyum/tükenmişlikleri gibi birçok konuda akademik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Altıntaş, E. (2016). *Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)* (Yüksek lisans tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum).

Altıntaş, M. E. (2017). Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Olan Proje İmam Hatip Liselerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri- Nitel Bir Araştırma. *Geleceğin İnşasında İmam Hatip Okulları kitabı içinde* (s. 47-63). Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi.

Aşlamacı, İ. (2017). *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam-Hatip Liseleri Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.

Aşlamacı, İ. (2017). İmam Hatip Liselerindeki Din Eğitiminin Niteliğini Etkileyen Sorunlar: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Turkish Studies*, 12/10, 49-80.

Aşlamacı, İ. & Eker, E. (2017). İmam-Hatip Lisesi Öğrenci Velilerinin Çocuklarının Eğitimine Katılım Durumları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Nitel Bir Araştırma. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 1/2, 153-185.

Aşlamacı, İ. (2017). Din Eğitimi ve Uygulamalarında Ak Partinin 15 Yılı. *Ak Partinin 15 Yılı kitabı içinde*. İstanbul: Seta Kitapları.

Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide İki Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma. *The Journal of Social Science*, 4/8, 689-704.

Karaman, D. (2021). Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 11-38.

Karasubaşı, Ö. A. (2020). Öğrenci Ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, 65-105.

Karateke, T. (2010). *İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sorun ve Beklentileri (Batman İli Örneği)* (Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ).

Kaya, M. & Bilgü, A. H. & Kuşakçı, S. (2020). İmam Hatip Liseleri Üzerine Kapsamlı Bir Literatür Taraması. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, 4/1, 79-113.

Kaymakcan, R. & Aşlamacı, İ. (2011). İmam Hatip Liseleri Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/22, 71-101.

Kuşçu, T. B. (2016). *Velilerin Çocuklarını İmam-Hatip Liselerine Gönderme Nedenleri ve Beklentileri (Gaziantep-İslahiye Örneği)* (Yüksek lisans tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kahramanmaraş).

Özdemir, Ş. & Karateke, T. (2018). Öğrencilerin İmam Hatip Liselerini Tercih Etme Nedenleri (Elazığ Örneği). *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45, 5-33.

Parmaksızoğlu, İ. (1966). *Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Sarı, M. (2019). *İmam Hatip Liselerini Tercih Eden Öğrenci ve Velilerin Beklentileri ve Bu Beklentilerin Karşılama Düzeyi (İstanbul/Pendik Örneği)* (Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara).

Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). *Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 419-426.

Tarhan, H. (2021). *Proje İmam Hatip Liselerinin Öğrenci, Öğretmen ve İdareci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ).

Tarhan, H. & Karateke, T. (2021). Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 481-516.

Ünsür, A. (1995). *Kuruluşundan Günümüze İmam Hatip Liseleri*. İstanbul: Önder Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zengin, M. & Karaman, D. (2020). Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri. *ilted: İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 54, 403-431.